

Over ontgroeï en geluk vinden

LARA FERRANTE

Je kan aan alles voelen dat ons bestaande economische systeem uit zijn voegen barst en niet meer werkt op deze manier. Sociale onrechtvaardigheden van alle maten en gewichten ten gevolge van een blind vertrouwen in de markt; ecologische onrechtvaardigheden en rampscenario's die ons te wachten staan ten gevolge van uitputting van grondstoffen en de complete vermarkting van de natuur en de planeet; mensen die vastzitten in een ratrace van produceren en consumeren waar ze niet gelukkig van worden, maar ook niet uit geraken; enzovoort.

Het kan dan wel eens aanvoelen alsof je dagelijks een balans moet vinden tussen je geluk najagen en niet willen bijdragen aan het kapitalistisch en uitbuitend systeem waar we vandaag in leven alsof we erin gevangen zitten, gevangen tussen mooie principes en alle verleidingen en slimme marketingtrucs van de allesoverheersende consumptiemaatschappij. Een goede vriendin zei eens: 'ik heb me er allang bij neergelegd dat ik in deze bestaande wereld niet volledig gelukkig kan zijn.' Dat vond ik hard. Toch zit er ook waarheid in en is het iets wat ik misschien niet aan mezelf zou

durven toe te geven. Anderzijds geloof ik liever dat we ons geluk wel kunnen zoeken in alternatieven die uitgebouwd worden. Voor mij lijkt ontgroeï daar een gepast kader voor.

Ontgroeï?

Ontgroeï (naar het model van *degrowth*) is gebaseerd op de idee dat oneindige groei niet mogelijk is op een fysiek eindige planeet. Volgens deze theorie kunnen duurzaamheid en eindeloze groei dus onmogelijk samengaan.

Economische groei is de belangrijkste maatstaf geworden om het succes of de ontwikkeling van een land te bepalen. De absurditeit ligt in het feit dat wat bedoeld is om te groeien, willekeurig blijft. In die zin draagt een toename van het aantal verkeersongevallen, kankerpatiënten, ecologische rampen of oorlogen allemaal bij tot economische groei via de consumptie van verzekeringen, medische producten en diensten, schoonmaakmiddelen, wapens, enzovoort. Het is duidelijk dat een kapitalistisch systeem de

economie wil laten groeien tegen eender welke ecologische of sociale prijs.

Meer nog, we gaan er in een kapitalistische maatschappij nog steeds van uit dat wanneer de economie groeit, ons welzijn stijgt. Dat is natuurlijk niet noodzakelijk het geval. We lijken ons welzijn naar de hand van de economie te zetten, terwijl we eigenlijk het omgekeerde kunnen doen. Economische groei heeft ons — in zekere mate en weliswaar ten koste van anderen — vooruitgang gebracht. Als we echter blijven groeien, zullen we hoe dan ook op planetaire en menselijke grenzen botsen. Met de uitputting van natuurlijke grondstoffen, de vernietiging van ecosystemen en de klimaatverandering, maar ook met een stijgend aantal *burn-outs*, langdurig zieken en praktijken van uitbuiting, lijken die grenzen al sneller bereikt

op economische groei is gebaseerd, maar op algemeen welzijn en ecologische duurzaamheid. Anders gezegd, wat er gebeurt met het BBP is van weinig belang, aangezien het binnen een ontgroeikader niet meer de maatstaf is voor algemeen welzijn. Dit lijkt voor velen een onmogelijke ommezwaai, omdat het hele systeem vandaag gebaseerd is op economische groei. Als we het BBP durfden loslaten als maatstaf en in de plaats bijvoorbeeld een geluksindex of welzijnsindex invoerden, dan zouden beslissingen anders gemaakt worden en zou systeemverandering zeker en vast mogelijk zijn.

Overmatige productie en consumptie kunnen dan plaatsmaken voor dingen die er echt toe doen in het leven, zoals algemene zorg en welzijn voor iedereen. *Ontgroei* stelt dus geen afname van de kwaliteit van leven voor, maar wel een andere opvatting ervan, een waarin economische groei niet meer centraal staat en zelfs niet meer noodzakelijk is.

Nood aan sterk beleid

Beeld je in wat een impact het zou hebben als beleidsmakers beslissingen zouden durven nemen zoals

reclame verbieden op publieke plaatsen; een basis- en maximuminkomen vastleggen samen met een kortere werkweek; de grootste vervuilers belasten in plaats van ze verder te subsidiëren; producten verplicht herstelbaar maken in plaats van ingebouwde veroudering toe te laten; geld als een publieke hulpbron organiseren in plaats van iets wat beheerd wordt door private banken, alweer gebaseerd op economische groei. En ga zo maar door.

Het is duidelijk dat een structurele verandering richting ontgroei nog ver weg is. Een beleid om ontgroei in de praktijk te brengen ontbreekt en het dogmatisch geloof in economische groei blijft aan. Initiatieven van onderuit en activisme zijn

Wat er gebeurt met het BBP is van weinig belang, aangezien het binnen een ontgroeikader niet meer de maatstaf is voor algemeen welzijn.

dan verhoopt. De druk op ons als mens en op onze aarde van een systeem dat moet blijven groeien is immens. Waarom nemen we dan nog genoegen met een systeem dat niet kan zorgen voor zijn deelnemers en zijn omgeving? We zijn gedwongen om onze groei en ontwikkeling te herdefiniëren. Dit is waar *ontgroei* in het verhaal komt.

Ontgroei stelt ons begrip van groei en vooruitgang in vraag en stuurt aan op een alternatief. Wat als we economische groei, of het BBP, loslaten als maatstaf voor een goed leven? Het doel is niet om een negatief of krimpend BBP te verkrijgen binnen een systeem dat steunt op groei. Een krimpend BBP is enkel een gevolg van een transitie naar een systeem dat niet meer

daarom nodig om een nieuwe beweging op te bouwen en de transitie in de goede richting te duwen. We moeten andere, meer veerkrachtige systemen bedenken die niet volledig afhankelijk zijn van een kapitalistische consumptiemaatschappij en meer gebaseerd zijn op delen, gemeenschapsvorming, duurzame productie, korte ketens, welzijn en gezondheid. Een echte systeemverandering kunnen we enkel bereiken met zowel collectieve actie als een structureel beleid dat dit ondersteunt.

We kunnen de economische sfeer dus niet los zien van de politieke sfeer. Het geeft echter niet veel troost of hoop als we moeten wachten op een sterk beleid dat dit soort beslissingen durft te nemen. Gelukkig worden er, bijvoorbeeld vanuit het middenveld, wel meer en meer alternatieven uitgewerkt. Denk aan tweedehandse, lokale en seizoensgebonden producten; dingen zelf maken of herstellen; verpakkingsvrije producten kopen; gebruik maken van deelplatformen; deel uitmaken van een coöperatie in plaats van verbonden te zijn aan grote, non-transparante bedrijven; letten op duurzaamheidslabels; waakzaam zijn voor greenwashing enzovoort. Allerlei praktijken die niet of zo min mogelijk proberen mee te gaan in de logica van meedogenloze groei, uitbuiting en uitputting.

Dit kun je allemaal op individueel niveau nastreven, maar dan bots je al snel op de grenzen van onze samenleving, die nog steeds een kapitalistisch systeem is. Bovendien kenmerkt het zich door ongelijkheid en uitbuiting. Wie in armoede leeft of wordt uitgebuit, kan moeilijk de kracht vinden om er zich tegen te verzetten. Met andere woorden, weerstand bieden om alternatieven zoals ontgroei na te streven, is weggelegd voor een bevoorrechte groep. Om al deze redenen is een sterk beleid dat hier structureel werk van maakt zo belangrijk.

Als je je leven wil opbouwen volgens een ontgroeiszenario, betekent het vooral dat je niet meestapt in de dagelijkse ratrace van werken en consumeren. In de neoliberale en kapitalistische logica wordt ieder van ons beschouwd als een individuele werkkraft-consument, de bouwsteen die een kapitalistisch systeem draaiende houdt. Anders gezegd, in dit systeem is dat je enige waarde. Om druk te zetten en de transitie naar

een ontgroeisamenleving te stimuleren kunnen we ook actief zijn op verschillende manieren. We kunnen nog andere rollen opnemen dan die van werkkraft-consument.

Meer dan werkkraft-consument

Als we dus economische groei of de kernidee van het kapitalisme loslaten als fundament en in de plaats welzijn centraal stellen, zullen we zelf ook meer dan een werkkraft-consument worden. Onze identiteit als burger krijgt dan meer ruimte en waarde en kan veel verbreed worden. Een burger zijn met rechten en plichten betekent dat je jezelf ziet als onderdeel van een collectieve samenleving waarin je actief samenwerkt. Binnen onze identiteit als burger zullen we ook altijd voor een deel werkkraft en consument blijven, maar in een ontgroeikader komt er ook ruimte vrij voor andere rollen.

De leerling of onderzoeker. Het is belangrijk om te blijven openstaan voor nieuwe ideeën en initiatieven. Door te blijven leren en onderzoeken hoe een ontgroeisamenleving er concreet kan uitzien, nemen we als burger alvast onze verantwoordelijkheid op. Denk aan leren over ecologische en sociale kwesties, over de ontgroei theorie en over het onderscheid tussen echte ethische, duurzame bedrijven of diensten en de greenwashing versies.

De woordvoerder. Een andere manier om impact te hebben, is tonen hoe het anders kan. Je kunt als het ware een woordvoerder of rolmodel voor een ontgroeisamenleving worden wanneer je anders omgaat met je werktijd, consumptie en zorg of welzijn en daarover vertelt aan mensen rondom jou. Op deze manier kan je meer bewustzijn creëren in je (dichte) omgeving. Een voorbeeld zijn is echter niet eenvoudig. Men gaat er al snel vanuit dat je ontgroei op een perfecte manier moet 'beoefenen' om anderen meer bewust te maken. Alles perfect doen op een sociale en ecologisch verantwoorde manier is in een kapitalistische samenleving zo goed als onmogelijk. Laat dit ons echter niet tegenhouden om te blijven tonen hoe het ook anders kan.

De ondernemer. Wachten op systeemverandering, op een economisch model dat draait rond welzijn

en duurzaamheid, brengt ons voorlopig niet ver. Zelf alvast iets in beweging helpen zetten, groot of klein, betekent dat je meebouwt aan deze nieuwe samenleving en de grenzen van mens en planeet respecteert. Het betekent dat je de logica van kapitalistische groei afwijst en je inschrijft in de logica van een ontgroeikader. Ondernemen op een niet-traditionele manier doe je vanuit een ethisch perspectief, gericht op doelmaximalisatie in plaats van winst- of groei-maximalisatie. Denk

Grootschalige systeemverandering is niet mogelijk als overheden, instellingen en grote bedrijven hun verantwoordelijkheid ontlopen. Activisme stelt eisen aan beleidsmakers en autoriteiten, door op een collectieve verantwoordelijkheid aan te sturen. Deelnemen aan bijvoorbeeld betogingen, marsen of allerhande acties is een manier om onduurzame en onrechtvaardige praktijken te boycotten en overheden verantwoordelijk te houden.

Ontgroeï als verruiming

Ontgroeï wordt nog vaak gezien als een vies woord. 'Ont-groeï' klinkt als iets slechts en negatiefs. Dit bevestigt eigenlijk alleen maar hoe hard een groeisysteem ingebakken zit in onze samenleving. Hier durven vanaf te stappen haalt letterlijk de druk weg van onszelf om steeds maar meer te moeten werken en meedraaien in een wereld die nooit eens kan stilstaan, maar ook van de planeet

en onze medeburgers, die we niet kunnen blijven opgebruiken en uitbuiten.

In plaats van ontgroeï dus als iets negatiefs en beperkends te zien, is het net heel verruimend. We zijn zoveel meer dan een werkkraft-consumer of een bouwsteen voor een winstgedreven systeem. Kracht vinden in onze identiteit als veelzijdige burger met verschillende rollen en verantwoordelijkheden in een ontgroeikader kan alvast veel dingen in beweging zetten en zet druk op beleidsmakers.

Het is uiteraard niet vanzelfsprekend om al die rollen op te nemen, aangezien we nog niet in een ontgroeikader of welzijnseconomie leven en daar dus nog maar weinig ruimte voor krijgen. Het verder ontwikkelen van al deze (en meer) verschillende rollen is echter wel een verruiming van onze eigen identiteit en dus ook een verruiming van de samenleving. We kunnen allen ook (ver)zorger,

Kracht vinden in onze identiteit als veelzijdige burger met verschillende rollen en verantwoordelijkheden in een ontgroeikader kan alvast veel dingen in beweging zetten en zet druk op beleidsmakers.

aan voorbeelden zoals een (lokaal) autodeel-systeem uitbouwen, een buurtcafé starten waar mensen samen koken met voedsel dat anders in de vuilnisbak belandt en campagnes rond meer plantaardig eten.

Actieve burgers kunnen ook heel ondernemend zijn als vrijwilliger. Een samenleving die de balans werken-leven herijkt, bijvoorbeeld met een collectieve arbeidsduurvermindering of een basisinkomen, maakt meer ruimte vrij voor vrijwillig engagement. Vrijwilligerswerk kan op zijn beurt meer ruimte scheppen voor andere vormen van consumeren, met initiatieven zoals cohousing, autodelen, fietsdelen, repair cafés, enzovoort. De wijk- of buurtgemeenschap is een ideale schaal om dat mogelijk te maken. Burgers kunnen zich daar verder ontplooiën als deel van een collectief geheel.

De activist. Binnen het actieve burgerschap valt ook de rol van activist niet te onderschatten.

gemeenschapslid, activist, vrijwilliger, onderzoeker of leerling, woordvoerder, voorstander of rolmodel, kunstenaar, maker of ondernemer, ... zijn. Laten we hierin dan ons geluk vinden.

LARA FERRANTE (1996) behaalde in 2021 de master in Conflict & Development en studeerde daarvoor af als ingenieur-architect aan de Universiteit Gent. Dit artikel is gebaseerd op haar masterproef *Practicing degrowth consumption in a consumerist society*.